

PRIJEVODI KLASIČNIH MUSLIMANSKIH DJELA NA BOSANSKOM JEZIKU

Almir FATIĆ

Pod klasičnim muslimanskim djelima mislimo na djela (poslanice, rasprave, traktate...) koja su nastala /napisana u vremenskom rasponu od Poslanikove, s.a.v.s., smrti (632./10.h.g.) pa do 15. stoljeća/ 1500. god. po rođenju Isaa, a.s., odnosno gregorijanskom kalendaru/ 9.st. po Hidžri. Ovaj vremenski raspon od 9. st. skoro u potpunosti korespondira onom što se u zapadno-evropskoj historiografiji naziva srednjovjekovlje ili medijevistika (media aetas, medium aevum). Ovdje ostavljamo po strani pojam srednjovjekovlja i njegovo hronološko određenje unutar zapadne i muslimanske periodizacije povijesti. I unutar zapadnih autora ne postoji saglasnost oko hronološkog određenja pojma srednjovjekovlja.¹

Naznačeni vremenski period u ovome radu koristimo u smislu lakšeg pregleda onoga što je središnja tema ovoga rada, izbjegavajući bilo kakve konotacije ideologijske ili druge naravi.

Nemoguće je u jednom kratkom ovovrsnom uvodu o predmetnoj temi izreći iole ozbiljan i znanstveno utemeljen sud o tako velikom vremenskom rasponu raskošnih plodova ljudske misli koje su zapljusnule čovječanstvo iz perspektive kur'ansko-sunnetskog svjetogleda, niti se pak usuđujemo takvo što činiti u tekstu koji slijedi.

Samo ćemo u širokim potezima pokušati osloviti i tek površno navijestiti ono što nam se čini značajnim sa aspekta teme koja je posrijedi.

Nesumnjivo je da se radi o jednoj od najznačajnijih epoha ljudskoga vremena, izuzimajući poslaničku povijest kao i događaje poslanja velikih Božijih objava. To je vrijeme najboljih generacija postposlaničke povijesti, neusporedivih sa bilo kojim generacijama poslije njih ili prije njih; to su najbolje generacije koje su se ikada pojavile na tlu Zemlje, generacija ashaba, tabi'ina i tabu'tabi'na. U tom vremenu su stasali najveći muslimanski učitelji /šejhovi hadisa (muhaddisun), tefsira (mufessirun), fikha (fukaha'), ilmu-l-kelema (mutekellimun), tesavvufa (sufijjun), felsefe ili hikme (felasifeh ili hukema'), prirodoslovnih ili humanističkih znanosti ('ulema'). Ova devetstoljetna aktivnost muslimanskih znanstvenika zasjekla je u skoro sve sfere ljudskoga duha.

S druge strane, budući da su klasični muslimanski učenjaci bili svestrani geniji i u sebi sumirali široki spektar znanstvenih pregnuća, od onih visokih metafizičkih pitanja pa do medicinskih, astronomskih, muzičkih, geoloških... i svakih drugih istraživanja, nužno je tim autorima multidisciplinarno pristupati, za što se danas i

preduzimaju takvi koraci koji uključuju eksperte iz različitih naučnih oblasti. Dovoljno je pogledati biografije ili bibliografije muslimanskih klasika pa uvidjeti, na prvi pogled, njihovu eruditivnu moć i enciklopedijsku širinu i dubinu zahvaćanja pitanja s kojima su se (u)hvatali u koštac. A da ne govorimo o posredovanju sadržaja njihovih djela. Za takvo što, ipak, prosječan ljudski život nije dovoljan, čak ni na polju jedne znanstvene discipline.²

Zato su specijalistički studiji neophodnost vremena u kojem živimo, i to u djelokrugu jedne znanstvene discipline. Spomenuti vremenski raspon u ovome radu razumijevamo kao klasično razdoblje muslimanske kulture i civilizacije.³

Tokom ovog perioda došlo je do formiranja juridičkih škola islama (mezahib), zaokruživanja i nastajanja velikih teoloških sistema, kristaliziranja islamskih filozofskih škola i pravaca s dva matična toka: felsefa i tesavvuf, i, ukratko, otkrivanja širokih pogleda i obzorja islamske intelektualnosti i univerzalnosti.⁴

Ovo je vrijeme velikih i čuvenih intelektualnih i duhovnih rasprava među muslimanskim misliocima. U svoj svojoj silovitosti razmahuje se interpretativni genij muslimanskog bića, umom i srcem nadnesen nad temeljnim pokladima islamske objave: Kur'anom i sunnetom.

Ovakvo rasplinuće i duhovno oduševljenje islamom kao Weltanschauungom, kojemu je duboko inherentan univerzalizam najvišeg ranga, moralo je prelitati svoju duhovnu aromu i preko geografskih graničja moćnog srednjovjekovnog muslimanskog imperija. Ono se jeste sučelilo i sa predislamskim kulturnim, civilizacijskim i duhovnim idejama, jer je "neminovno bilo da muslimani ranije ili kasnije posvete pažnju bogatoj riznici predislamskog kulturnog naslijeđa, koje je postojalo u granicama islamske zajednice."⁵

Prihvatanje, odnosno prilagođavanje nekih duhovnih i filozofskih ideja iz predislamskih vremena i njihovo inkorporiranje u islamski univerzum ne znači nužno i njihovo oskvrnuće. Zapravo, to je "istina, ustvari, svake žive duhovne tradicije koja poput živog organizma prihvata stvari od svog okruženja i preobražava ih u skladu sa svojim vlastitim organskim potrebama. Duhovna vitalnost, poput organske, ne dolazi u kreiranju iz ništa, već u preobražavanju i integraciji u obrazac koji u bitnome dolazi s neba."⁶

Naravno, ovakvim prikazom toga doba ne želimo upasti u isuviše romantičarski zanos glede muslimanske povijesti grandioznog klasičnog razdoblja. Čini se da su muslimanski autori gdjekada skloni romantičarskom pristupu ispitivanja i vrednovanja vlastite prošlosti. Ustvari, i u spomenutom razdoblju klasične muslimanske povijesti bilo je slabosti i nedostataka koje prirodno prate svaku ljudsku zajednicu, pa tako i muslimansku. Bilo je čak i međumuslimanskih sukoba, trvenja, nesporazuma, spaljivanja spisa, nerazumijevanja na relaciji sunnizam - sufizam - ši'izam; da ne spominjemo muslimanske vladare i vlastodršce, njihove intigre, dvorske spletke, ubistva radi nasljeđivanja vlasti, očjukanje svih vrsta itd. I u takvim vremenima političke podijeljenosti i nestabilnosti u vrhu muslimanskog imperija muslimanskim masama nije izostajala duboka pobožnost koja je priskrblyivala Božiju pomoć i čuvala temeljne vjerske istine od iskrivljavanja i preinake. Duhovni učitelji tesavvufa neumorno su insistirali na unutarnoj borbi čovjeka sa samim sobom (džihadu-l-ekber). Veliki muslimanski autoriteti i mislioci pozivali su ummet na jedinstvo, odlučno su se obračunavali sa svakom vrstom inovatora i otpadnika. Muslimanski obični čovjek toga vremena ostavlja svojim potomcima u amanet čistu i nepreinačenu akidu, podsjeća ih na slavnu prošlost njihovih predaka, nuka ih na slijedeće uzoritih generacija. Samo takvim iznutarnjim snagama muslimansko klasično društvo usprkos snažnijim udarcima sudbine i velikim kataklizmama (kakva je, npr., mongolska invazija) nije dovedeno u bezizlazno i neprevladivo stanje. Neosporna je paradigmatičnost klasičnog doba islama za naše razumijevanje muslimanske savremenosti. Susret s tim dobom omogućuje nam dublje znanje savremenih kretanja u muslimanskim društvima. Stoga je nužno poznavati ovaj period muslimanske kulture čije implikacije ne presahnjuju ni danas. Zato ćemo ovaj kratki uvod o klasičnom islamu i njegovom značenju za muslimansku savremenost zaključiti završnim riječima zaključnog poglavlja uvodne rasprave Nerkeza Smailagića, u knjizi Klasična kultura islama: "Sumorno rečeno, kultura klasičnog razdoblja islama fundamentalno je i stvaralačko oblikovanje ranog islama u jedinstveni i grandiozni kulturni sistem. Cjelokupni kasniji razvoj islama samo je u slijedu njenih

temeljnih pretpostavki, bilo pozitivno - daljnjim njihovim razrađivanjem, bilo negativno - otporima u ime povratka izvornim mislima i porukama. Ali ovako ili onako, klasična kultura temelj je islama kako ga zna naše vrijeme, a i mnogo stoljeća prije nas. Promišljati je u njenim sadržajima i učincima, ne pribavlja savremenu tematizaciju islama, ali je omogućuje - zadatak što ga naše nemirno i promjenljivo vrijeme stavlja pred sve kojima pripadanje muslimanskoj kulturi ne znači samo formaciju ili opredjeljenje, nego i sudbinu."

Nakon ovih uvodnih opaski usmjeravamo se na naslov ovog teksta. O vrijednosti i značaju klasičnih muslimanskih djela, ovom prilikom nećemo šire govoriti. Iz ovog uvoda jasno se može razabrati da klasično doba islama oblikuju ljudi toga vremena i literatura koja nastaje u tom periodu. To je okean raznovrsne literature čijih ćemo nekoliko kapi prenijeti u ovome radu. Naše poznavanje klasične islamske kulture održava se možda ponajvećma kroz prijevode klasičnih muslimanskih dijela na našem jeziku. Nije potrebno napominjati da je u nekim evropskim jezicima danas skoro u potpunosti ubaštinjena klasična kultura islama kroz prijevode klasičnih muslimanskih djela, ili barem onih temeljnih djela naše klasike. Kakva je situacija u našem jeziku, ponajbolje će pokazati pregled prevedenih djela koji donosimo ovom prilikom. Ovim prikazom odgovaramo i na pitanje da li je u našem bosanskom jeziku posredovana klasična muslimanska literatura iz temeljnih vjerskih disciplina i u kojem omjeru, kao i u kojoj znanstvenoj disciplini je nedovoljno urađeno! Tu prosudbu ostavljamo čitatelju. Također, ovim pregledom želimo opovrgnuti tezu koja veli da nije "ama baš ništa" prevedeno u naš jezik iz klasične muslimanske učenosti. Ovaj prikaz će nesumnjivo osporiti takvu tezu i dokazati njenu neutemeljenost. Drugo je pitanje: je li se moglo više učiniti i kakvu znanstvenu metodologiju i sistematizaciju primijeniti ili slijediti.

Na osnovu uvida u ovu problematiku⁷ smatramo da se klasična muslimanska literatura uprisutnjena u bosanskome jeziku može podijeliti u tri vrste:

- a) izravni prijevodi arapskih, perzijskih ili turskih djela u cijelosti, uključujući i prijevode na te jezike;
- b) prijevodi prijevoda klasičnih djela na nekom od evropskih jezika;

- c) fragmentarni prijevodi ili izvaci iz klasične literature.

Ovaj prikaz će upravo slijediti takovrsnu podjelu prijevoda na naš jezik, sa uobičajenim podacima vezanim za prevoditelja, izdavača, godinu izdanja ili neke važnije napomene o sudbini izvornika. Ne pretendujemo da smo u potpunosti zahvatili ovo pitanje, ali mislimo da smo znatnu većinu toga uključili u ovaj prikaz.⁸

Dakle, prema našem uvidu, na naš dojakošniji bosanski jezik prevedena su sljedeća klasična djela (izvorno, posredno ili fragmentirano):⁹

I - AKAIID

Izravni prijevodi cjelovitih originalnih djela

1. *Fikhu-lekber*, Ebu Hanife, "Islamska misao", br.13., 1979., str.10-12., s arapskog Muharem Omedić.
2. *Kitabu-l-vasijeh - oporuka*, Ebu Hanife, "Islamska misao," br.14., 1980., str. 12-13., s arapskog Muharem Omerdić.
3. *Traktat o sektama*, Fahrudin Razi, "Islamska misao," br.72., 1984., str.21-38., s arapskog Rešid Hafizović.
4. *Traktat o islamskom vjerovanju*, Imam Ebu Mensur Muhammed el Maturidi (naslov orig. *Kitabun fi usuli-d-din*), "Islamska misao", br.76., 1985. str. 20-27. preveo s arapskog i bilješke: Muharem Omerdić.
5. *'Akaidu-n- neseŕi*, Ebu Hafs 'Umer en-Neseŕi, "Glasnik VIS-a, br.6., 1985., str.668-678. Uvod, prijevod i obrada Muharem Omerdić
6. *Tahavijev akaid*, Ebu Dža'fer Tahavi (naslov orig.: *El-'akidetu et-Tahavijjetu*), "Islamska misao", br.86., 1986., str.6-8., s arapskog Ahmed Smajlović.
7. *Ummul al-barahin*, Imam Muhammed b. Jusuf es-Sunusi, "Zbornik radova" ITF-a Sarajevo, 1987., str. 75-82., Prijevod s arapskog Ahmed Smajlović.
8. *Nauka o osnovama vjere*, Dželaluddin Sujuti (naslov originala: *Ilm usuli-d-din*) "Islamska misao", br. 103., 1987., str. 18-24. Prijevod s arapskog i bilješka o autoru Ahmed Smajlović.
9. *Odgovor džahmijama i zindicima*, Ahmed b. Hanbel, "Islamska misao", br. 105-106., 1987., str. 19-20., s arapskog Ahmed Smajlović.

10. *Kitabu-t-Tewhid*, Ebu Mensur el-Maturidi, "Islamska misao", br. 105-106., 1987., str. 11-13. Uvodna bilješka i prijevod s arapskog Muharem Omerdić.
11. *Kitabu-t-Tewhid* (Rasprava o vjerovanju u Božiju jedinstvo), Ibn Tejmije, "Islamska misao" br. 107-108., 1987., str. 17-21. "Islamska misao" br. 109-110., 1998., str. 6-19. "Islamska misao" br. 111-112., 1998., str. 7-13., uvodna bilješka i prijevod s arapskog dr. Ahmed Smajlović.
12. *Učitelj i učenik* - po predaji od Abu Mukatila od Abu Hanife, Bog im se smilovao, Muhammed Zahid al-Kawtari., "Islamska misao" br. 151-152., 1991., str. 7-19., s arapskog Nevad Kahteran.¹⁰
13. *El-'Akidetu-l-Vasitije*, Šejhu-l-Islam ibn Tejmije. "Islamska misao" br. 151-152., 1991., str. 20-29., s arapskog: Muharem Omerdić
14. *Poslanica o kalamu* (o opravdanosti 'ilm al-kalama), Abu Hasan al-Ašari (naslov originala: *Risaletun fi ihtisani-l-havdi fi 'ilmi-l-kelami*), bilingvalno izdanje teksta bosanskog teksta, str. 11. Objavljena u knjizi *Filozofijska teologija* Abu Hasana al-Ašarija, Adnan Silajdžić, BKC, 1999., str. 269.
15. *Bit polemike sa otpadnicima i inovatorima*, Abu al-Hasan al-Aš'ari, (naslov orig.: *Kitab al-lumma fi ar-radd'ala ahl al-bida'wa az-zijag*), s arapskog na bosanski priredio i preveo Adnan Silajdžić, Sarajevo, El-Kalem, 1421/2000., str. 199.
16. *Lijepa riječ*, Ibn Tejmije (naslov izvornika: *El-kehimetu-tajjibe*), prijevod Dževad Hot, prof., Visoko, Naba, 2001., str. 107.

Fragmenti ili izvaci iz originalnih djela

17. *Ilmu-l-Kelam*, Ibn Haldun (Izvadak iz *Mukkadime*), "Islamska misao", br.39., 1982., str. 42-48, s arapskog Muharem Omerdić
18. *Hadis o frakcionaštvu u zajednici muslimana*, Ebu Mensur Abdul-Kadir Bagdadi, "Islamska misao" br. 59-60., 1983., str. 55-57. Prijevod s arapskog i bilješke Muharem Omerdić.
- Islamske frakcije. O načinu podijeljenosti zajednice muslimana na sedamdeset tri frakcije i objašnjenje o onim koje se smatraju islamskim uopće, Bagdadi. "Islamska misao" br. 62., 1984., str. 12-17. Prijevod s arapskog i bilješke Muharem Omerdić.

- Podrobnija razlaganja frakcijskih učenja i šira pojedinačna razmatranja njihovih stanovišta, Bagdadi. "Islamska misao" br. 70-71., 1984., str. 14-18. Prijevod sa arapskog i bilješke Muharem Omerdić.
 - Šiijske sekte imamija-rafidija, Bagdadi, "Glasnik VIS-a" br 2., 1987., str. 261-275. Prijevod s arapskog i bilješke Muharem Omerdić (poglavlja iz Bagdadijevog djela *El-ferku bejne-l-fireki*).
19. *Vjerovanje ehlu-l-sunneta, ehlu-l-hadisa i ehlu-selefa*, Imam Ebu Hasan el-Ešari, (naslov originala: *Hazihi Hikajetu džumletu qawli ashabilhadisi wa ehhlissunne*), "Islamska misao" br. 101-102., 1987., str. 11-13., prijevod s arapskog i bilješke o autoru dr. Ahmed Smajlović, poglavlje iz djela *Meqalat el-islamijjin we ihtilafu al-Mussalin*.
 20. *Slovo o vjeri i nevjerovanju, poslušnosti i neposlušnosti, Džennetu i Džehennemu*, Ibn Hazm. (Iz djela *El-fisalu fi-l-mileli ve-lehval ve-nihali III*, str. 188-212. Prvo izdanje bez oznake mjesta). "Islamska misao" br. 116., 1988., str. 31-36. S arapskog Rešid Hafizović.
 21. *Duša*, Ibnu-l-Kajjim el-Dževzi, "Islamska misao" br. 105-106., 1987., str. 26-28.
- *Duša*, El-Dževzi, "Islamska misao" br. 107-108., 1987., str. 24-26.
- *Duša*, El-Dževzi, "Islamska misao" br. 109-110., 1987., str. 12-14. Izbor i prijevod Mustafa Prijača (Iz djela *Er-Ruh*).

II - TESAVVUF

Izravni prijevodi cjelovitih originalnih djela

22. *Abdulkadir Gejlanijsina oporuka sinu*, Abdulkadir Gejlani. "TAKVIM", 1969. S turskog Fejzulah Hadžibajrić
23. *Rabbanijsko otkrovenje*, Abdulkadir Gejlani. (Naslov izvornika: *El-fethu-l-rebbanijju ve-l-fejdur-rahmanijju*). U nešto skraćenoj verziji. Preveo i predgovor napisao Abdullah Čelebić, u kojem veli "da će se ova knjiga uskoro pojaviti u izdanju Mešihata IZ-e BiH".¹¹
24. *Dulistan*, Šejh Sadi Širazi. Prijevod s perzijskog, bilješke i objašnjenja Salih A. Trako, Sarajevo,

- El-Kalem., 1989., 231. str. Na početku ovog prijevoda (str. 9-14) je prevoditelj uvod o životu i djelu Šejha Širazija i sudbini njegovog *Dulistana* (prozno djelo).
25. *Pend-nama* (knjiga savjeta), Feriduddin Muhammed Attar. Prijevod s perzijskog Mehmed Halusi Mulahalilović, (priređio Enver Mulahalilović), Sarajevo, Mešihat IZ-e, El-Kalem, 1990., str. 120.; pogovor Mehmed Mašić i Muhamed Mrahorović, str. 105-108.¹²
 26. *Dragulj poslaničke mudrosti*, Aš-Šayh Al-Akbar Muhyi-d-din Ibn 'Arabi, (naslov izvornika: *Fusus al-hikem*, Dar Al-Kitab, al-Arabi, Bayrut, 1980.), Zenica, Bemust, 1995., 392. str., s arapskog preveo Rešid Hafizović. Pogovor napisao Rešid Hafizović.
 27. *U knjizi Naš učitelj*, Ibn Arebi-Šejh ekber, tesavvufski prikaz, Kadirijsko-bedeviska tekija, Čeljigovići-Sarajevo, 1997., str. 170., objavljene su sljedeće risale Ibn Arebija:
 - Pravac i ponašanje tarikatskih sljedbenika (Adabu-l- Muridin)
 - Prijateljski savjet od Šejha Muhjiddina Arebije (k.s.), prijevod s turskog, izdatog u Istanbulu 1397/1997. U Sarajevu, za internu upotrebu, 1989.
 - Put spoznaje Gospodara moći (za internu upotrebu)
 - Hiljetu-l-ebdal (Ukras ebdala), pripremljeno za internu upotrebu. Prijevod je rađen prema izdanju iz Damaska 1929. g. uz korištenje dva rukopisa Nacionalne biblioteke u Parizu br. 1338 i 6614, od kojih je prvi sa puno greški.
 - Šta je Šerijat, tarikat, hakikat i ma'rifat, prijevod risale, za internu upotrebu, prijevod s arapskog Šejh Mustafa-ef. Čolić.
 28. *Adabi suluk*, Abdul-Kadir Gejlani, preveo: Subhi N. Tadebi, Kadirijsko-bedeviska tekija Čeljigovići-Sarajevo, 1997., 186. str.
 29. *Spasonosna poslanica*, Abdul-Kadir Gejlani (naslov izvornika *Er-Risala el-gavsijja*), tekija Hukeljići - Živčići, Visoko, 2000., prijevod Mustafa Čolić.
 30. *Mudrosti* (el-hikem), Šejh Ahmed Ibn Ataullah el- Isknderi; komentator Šejh Muhammed Mustafa Ebu-l-Ula min Atailah (Allahovo davanje), s arapskog preveo Ismail Ahmetagić, El-Kalem, Sarajevo, 2001., 572.str.
 31. *Kazivanje o zapadnom izgnanstvu*, Sihabuddin Jahja Suhraverdi. "N. Muallim" br. 5., 2001. god., str. 82-85., s arapskog preveo i priredio Muhamed Mrahorović.¹³
 32. *Uputa tragaocima Pravoga puta*, Haris el-Muhasibi (Naslov ovog originala: *Risalet-l-mustarsidin*, II izdanje sa dopunjenim komentarom), realizacija, komentar i provjera hadisa Abdul-Fettah Ebu Gudde, s arapskog Zahid Mujkanović, Sarajevo, 2001., 202.str.

Prijeviđi cjelovitih djela sa evropskih djela

33. *Postepeno koraćanje*, Kasim Kušejri (naslov izvornika: *Tertubu-s-suluk*), "Islamska misao", br.120., 1988., str.24-28.; s njemačkog Siddik Spahić.
34. *Fihi ma fihi*, Dželaludin Rumi, Kadirijsko-bedeviska tekija, Čeljigovići - Sarajevo, 1996., str.217.; s francuskog S. Berberović.
35. *Tajna tajni*, Abdulkadir Gejlani (naslov izvornika: *Siru-l-esrar*), Kadirijsko-bedeviska tekija Čeljigovići - Sarajevo, 1997., 183. str.;prijevod s engleskog Muris Bilalagić. Na kraju je dat prikaz života i djela Šejha Gejlanija, koji je napisao prevoditelj na engleski Šejh Tosun Bajrak el-Džerrahi.
36. *Raskrivanje velova*, Alija Ibn Osman Ibn Alija el-Džulabi el-Hudžviri, prijevod s engleskog Omer Jerlagić, Esad Tanović, Adnan M. Bevrnja. (Naslov izvornika: *Kesfu-l-mahdžub*), 1420. h.g. Predgovor bosanskom izdanju Adnan Bevrnja.¹⁴
37. *Otkrovenja iz gajba*, Abdulkadir Gejlani, (naslov orig.: *Futuhu-l-gajb*, na eng. *The Revelations of the Unseen*), Sarajevo, 1997., biblioteka SUFI, prijevod s engleskog Esad Tanović.

Fragmenti ili izvaci iz originalnih djela

38. *Mesnevija I, II*, Mevlana Dželaludin Rumi, prijevod i komentar Fejzullah Hadžibajrić, izdavač Tekijski odbor Nakšibendijsko-mevlevijske tekije ne Mlinama u Sarajevu (katedra Mesnevije), Sarajevo, 1987., samo za internu upotrebu. Na početku ovog prijevoda je prevoditelj uvod o načinu pojavljivanja/nastanka ovog prijevoda, kao i prikaz hfz. H. Hadžimulića o komentarima Mesnevije na Istoku i njenj sudbini na Zapadu.

39. Iz *Kušejrijeve Poslanice sufijama* (Risaletu-l-kusejrije), prevedena su sljedeća poglavlja:
 - Kušejrijeva Poslanica sufijama; "Islamska misao" br.99., 1987., str.15-17., s arapskog Selim Jarkoč.
 - O futuwetu, "Islamska misao" br. 99.,1987., str.19-20., s arapskog Ahmed Halilović
 - O suprotstavljanju nefsu, "Islamska misao" br. 99.,1987., str.17-18., s arapskog Abdulah Čelebić.
40. Iz Ibn Arebijevog djela, *Riznica tajni (Hazinetu-lesrar)*, prevedena je poslanica:
 - *Allahov plan i mjere za preobrazbu svijeta i čovjeka*. "Islamska misao", br.132., 1989., str. 55-56., s arapskog: Ibrahim Ahmetagić.
41. Iz Arebijevog djela *Futuhatu-l-mekijje* prevedeni su sljedeći odjelci:
 - Bejtullah, Allahova kuća, "Islamska misao" br. 149., 1991., str. 21-23., s arapskog Salih Ibrišević.
 - Ihram, "Islamska misao" br. 149., 1991., str.14-20., s arapskog Ismail Ahmetagić.
 - Traženje učitelja, "Islamska misao" br. 150., 1991., str.57-59., s arapskog Ismail Ahmetagić.
 - Džezba - Istinska ekstaza, "Islamska misao" br. 151-152., 1991., str. 75-79.
 - Ehlu Bejt i Alu Muhammed, "Islamska misao" br. 153., 1991., str. 43-45.
 - I pad je let, "Islamska misao" br. 154., 1991., str. 48-51.
 - Viteštvo, "Islamska misao" br.155., 1991., str.41-46.
 - O spoznaji Havatira, "Islamska misao" br.156., 1991., str. 35-38.
 - Miradž Allahovog Poslanika, "Islamska misao" br.157., 1992., str. 8-11.
 - O duševnim bolestima, TAKVIM, 1986., str. 163-174.
 - Munadžat, TAKVIM, 1998., str. 397-401., prevoditelj: Ismail Ahmetagić.
42. Iz Ibn Kajjim el-Dževzijevo djela, *Tehzibu medaridži-s-salikin*, prevedeno je nekoliko odjeljaka:
 - El-Fatiha, sura koja opovrgava neispravna vjerovanja, "Novi horizonti" br. 12., god. 2000., str. 51-52.

- Slijeđenje i iskrenost, "Novi horizonti" br. 17., god. 2001., str. 22-25.

- Koristi ibadeta, "Novi horizonti" br. 20., god. 2001., str. 11-13.

- Četiri osnove potpunog robovanja, "Novi horizonti" br. 22., god. 2002., str. 16-19. Prijevod je načinio s arapskog hfz. Nedžad Čeman.

III - EDEB

Izravni prijevodi cjelovitih originalnih djela

43. *Uputa učeniku na putu stjecanja znanja*, Burhanuddin ez-Zernudži, TAKVIM, 1981., str. 273-324., s arapskog Šukrić Nijaz.
44. *Očinski savjet sinu*, Ibn Kajim el-Dževzi (naslov originala: *Leftetu-l-kebidi ila nesihatih-veledi*), Aleksandrija, 1979. Izdavač Mektebetu "Hamidu". "Islamska misao" br. 99., 1987., str. 10-14., s arapskog: Mustafa Prljača.
45. *Poslanica iz lijepog ponašanja*, Ibn el-Mukafa, TAKVIM, 1989., str. 130-132., s arapskog Munir Ahmetpahić.
46. *Čujem šum, prijatelja ne vidim*, Hasan el-Basri (naslov originala: *Esme' hasisen we la era enisen*), Kazivanja o moralu, pravilima islamskog ponašanja, pobožnosti i još ponečem. S arapskog preveo Mehmedalija Hadžić, Zagreb, IZ-a, 1989., str. 125.
47. *Veliki tumač snova*, Ibn Sirin. Prijevod Salih Ibrišević, 1989. god.¹⁵
48. *Staza rječitosti*, govori pisma i izreke Alije ibn Ebi Taliba. (Naslov izvornika: *Nehdžu-l-belaga*) Sastavio i sabrao Sejjid Senf Ra'di. Prijevod Rusmir Mahmutčehajić i Mehmedalija Hadžić, Zagreb, IZ-a, 1994., str.320.; Uvod napisao Rusmir Mahmutčehajić.¹⁶
49. *Pedeset i četiri farza*, Hasan el-Basri, "Glasnik", br. 4-6., 1996., str. 297-303. Prijevod s arapskog i turskog jezika: Zejnil Fajić. Prevoditelj u uvodu ističe da se ovaj traktat pripisuje Hasanu el-Basriju (u. 110/728), a prevodilac na turski je neki Šejh Abdurrahman, čija nam je biografija nepoznata.
50. *Sahifa*, potpuna knjiga Sedžadova, Imam Zejnu-l'Abidin. (Moljenja i šaptanja, imama Ali

ibn Husejna Zejnu-l-'Abidina, naslov izvornika: *Es-Sahifa el-kamila es-sedždžadijja*), preveli: Rusmir Mahmutćehajić i Mehmedalija Hadžić, "Did", Kuća bosanska, Sarajevo, 1997., 330. str., Pogovor "Zapis uz Sahifu" napisao Rusmir Mahmutćehajić.¹⁷

51. *Liječenje duša, odgajanje duša i suzdržavanje od poroka*, Ibn Hazm el-Endelusi. (Naslov originala: *Mudawat en-nufus we tehzib en-nufusez-zuhdu fi er-rezail*), s arapskog Mehmedalija Hadžić, Sarajevo, 1997. Izdavač: Islamski centar Mainheim, 101 str.¹⁸
52. *Čovječe, ne zavaravaj se*, Hasan el-Basri, (Hasan el-Basri i kazivanje o moralu, pisma i mudre izreke). S arapskog Mehmedalija Hadžić, Sarajevo, 1997. Izdavač: Islamski centar Mainheim, 98. str.

Prijevod cjelovitih djela sa evropskih djela

53. *Eliksir sreće*, Muhammed Mehdi Ebu Darr en-Neraki, pogled na islamsku etiku u teoriji i praksi. (Naslov originala: *Džamii-se'adet*). Skraćena verzija, priredio: Muhammed Bakir Ensari, prijevod s engleskog dr. Omer Nakićević i Munib Ahmetspahić.¹⁹

Fragmenti ili izvaci iz originalnih djela

54. *Izvori vijesti*, Ibn Kutejbe (naslov izvornika: *Ujunu-l-ahbar*), kraći izvodi iz desete knjige ovoga djela. "Glasnik", br. 1985., str. 628-635., s arapskog preveo Nijaz Šukrić.
55. *El-Edeb el-Kebir* (izbor), Ibn Mukaffa, TAKVIM, 1989., str. 133-136., s arapskog: Munir Ahmetspahić.
56. *El-Edeb es-Sagir* (izbor), Ibn Mukaffa, TAKVIM, 1989., str. 137-142., s arapskog Munir Ahmetspahić.
57. *O prečišćenju morala*, Ibn Miskevejh (odlomak iz djela *Tehzibu-l-ahlak*), TAKVIM, 1989., str. 144-149., s arapskog Munir Ahmetspahić.
58. *O moralnom ponašanju ljudi*, Ibn Hazm ez-Zahir (iz djela *Al-ahlak wa as-sijar fi mudawat an-nufus*), TAKVIM, 1989., str. 152-157., s arapskog Munir Ahmetspahić.
59. *O odgoju djece*, Ebu Hamid Muhammed el-Gazali (odlomak iz *Ihyaa*), TAKVIM, 1989., STR. 161-166., s arapskog Munir Ahmetspahić.

IV - FILOZOFIJA

Izravni prijevodi cjelovitih originalnih djela

60. *Rasprava o lijeku straha od smrti i liječenju zabrinutosti koja dolazi zbog toga*, Ibn Sina, "El-Hidaje", V 1941- 42., br. 4-5., str. 90-98., s arapskog Mehmed Handžić (objavljena također u: "Islamska misao" br. 23., 1980., str. 32-34., naslov originala: *Risale fi-sifai min haufi-l-meuti ve mualedžeti dail-igtimani bihi*). Ova rasprava je objavljena i u izabranim djelima Mehmeda Handžića. V.: Sarajevo, Ogdalo, 1999. U predgovoru ovom prijevodu M. Handžić navodi da je ova poslanica štampana na francuskom jeziku, sa bilješkama i komentarima, dva puta u Lajdenu (1894. i 1899. god.), a kasnije je štampana i u Kairu (1917.)
61. *Pjesan o duši*, Ibn Sina, ŽIVOT, 11-12., Sarajevo, 1981., str. 561-563. prepjev i kratka bilješka o autoru: Tarik Haverić.
62. *Živi sin Budnoga*, Ibn Tufejl (naslov izvornika *Hajj ibn Jakzan*), prijevod, bilješke i pogovor Tarik Haverić, Veselin Masleša, Sarajevo, 1985., str. 165.
63. *Poslanica o umu*, Yaqub ibn Isahak al Kindi, "Dijalog", časopis za filozofiju i društvenu teoriju, br. 3-4., Sarajevo, 1985., str. 161-168.
64. *Hajj ibn Jakzan*, Ibn Sina (Kazivanje o Hayyu ibn Yaqzanu), "Glasnik" br. 4., 1990., str. 71-81., s arapskog Hasan Džilo. Prevoditelj napominje da je kazivanje prevedeno prema verziji koju je donio Ahmed Emin u svom djelu *Hayy ibn Yaqzan li ibn Sina we ibn Tufejl we Suhrawardi*, drugo izdanje, Daru-l-Mearif, Kairo, 1952. g.
65. *Rasprava čovjeka sa životinjama*, Ihvanu-s-safa (naslov izvornika: *El-Munakasa bejne-linsan we-l-hajevan*), prijevod s arapskog i bilješke Enes Karić, Sarajevo, Mešihat IZ-e BiH, 1991., str. 361. Na početku je uvod prevoditelja Ihvanu-s-safa, tajni filozofski savez (str. 15-27), a na kraju je Napomena uz "raspravu" (...) dr. Dževada Karahasana.
66. *Odlučna rasprava i određivanje prirode povezanosti između vjerozakona (Šerijata) i filozofije*, Ibn Rušd (Averroes). "Glasnik" br. 1-2, 3-4, 5-6., str. 57-64, 283-289, 498-513., s

arapskog hafiz Nevad Kahteran. (Naslov izvornika: *Kitab fasl al-maqal fi ma bayn al-hikma wa as-Šaria min al-ittisal*, Brill, Leiden), 1959. Prevoditelj, kako napominje, koristio se i engleskim prijevodom Georga F. Houranija: *Averroes, On the Harmony of Religion and Philosophy*, London, 1976., kao i njemačkim prijevodom Markusa Josepha Mülera: *Philosophie und Theologie von Averroes*, Biblio Verlag - Osnabruek, 1974.

67. *Budući život*, Ibn Rushd / Averroes, "Glasnik" br. 9-10, 2001., str. 923-936. s arapskog hafiz N. Kahteran. (Naslov izvornika: *Kitab al-Kashf 'an manahij al-adilla fi 'aqa'id al-milla we te'arif ma waq'a fiha bi hasb al-ta'wil min al-shubah al muziqa we al-bid'a al-mudilla* / Izlaganje metoda demonstracije koje se tiču religijskih dogmi i definicija dvosmislenosti i novotarija koje se pojavljuju u njima kao metoda "interpretacije" koje iskripljuju istinu ili vode u zabludu).

Fragmenti ili izvaci iz originalnih djela

68. *Uvod u Mukaddimu*, Ibn Haldun, "Znakovi vremena", Vol. 4., br. 11., 2001., str. 11-34., s arapskog Teufik Muftić. U fusnoti stoji da je prijevod preuzet iz Mukaddime, čiji prijevod uskoro treba biti objavljen na bosanskome jeziku u izdanju El-Kalema.²⁰

V - TEFSIR

Izravni prijevodi cjelovitih originalnih djela

69. *Adabi učenja Kur'ana*, Imam Nevevi (naslov originala: *Tibjan*), s arapskoga preveo Husejn Omerspahić, Sarajevo, El-Kalem, 1998., 105. str.
70. *Tefsir* / skraćeno izdanje, Ibn Kesir (izabrao i najispravnije verzije odabrao Muhammed Nesib er-Rifai). Grupa prevodilaca, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2000. / 1420. h.g., 1605. str. / naslov izvornika *Tefsiru-l-'Aljji-l-Kadir Lih-tisari tefsir Ibn Kesir*.

Fragmenti ili izvaci iz originalnih djela

71. *Jedinstveni termini u jezičkom čudu Kur'ana*, Ragib Isfahani (prijevod nekoliko jedinica djela

Mu'džemu-mufredati elfazi'l-Qur'an), "Islamska misao" br. 136., 1990., str. 13-16. s arapskog Džemaludin Latić.

- (prijevod autorovog uvoda u Mu' džemu i nekoliko početnih jedinica toga djela, sa prevoditeljevim uvodom). "Zbornik radova FIN-a", Sarajevo, 2001., str. 289-313., preveo priredio: dr. Dž. Latić.

- Upozorenje učačima Kur'ana i učenim ljudima na opasnost od licemjerstva i njemu sličnih svojstava, "Muallim", VII / 1997., 59, 10-11.

- Na šta onaj ko izučava i poznaje Kur'an treba posebno obratiti pažnju, "Muallim", VII, 1997., 60, 10-11. (iz djela *Tefsiru-džami' li-ahkami-l-Qur'an*). S arapskog Ahmed Adilović.

VI - HADIS

Fragmenti ili izvaci iz originalnih djela

72. *Sahihu-l-Buhari*, Imam el-Buhari, preveo, predgovor i komentar napisao Hasan Škapur. Izdavač OIZ-e Prijedor, Sarajevo, 1974. (I knjiga), 1975. (II knjiga), 1976. (III knjiga); VI knjiga je štampana 1991. god.; Sarajevo, 663. str. Mešihat IZ-e BiH, El-Kalem, prijevod i komentar: Hasan Škapur i Hasan Makić.
73. *Džennetski i džehennemski prstenovi*, Ibn Hadžer Askalani (iz knjige *Munebbihat*), "Islamska misao" br.155., 1991. god., str. 29-30., s arapskog: Halil Mehtić.
74. *Vrtovi pobožnih*, En-Nevevi (izbor iz zbirke hadisa *Rijadu-s-Salihin*), pripremio prof. dr. Muhammed Mustafa el-E'azami, grupa prevodilaca. Izdavač Organizacija za pomoć projektima podizanja džamija (Odjeljenje za Balkan), Travnik, 1994. god. / besplatan primjerak.
75. *Vrline Allahovog Poslanika*, Imam Tirmizi (izbor iz knjige *Es-Semilu-l-mahammadije*), s arapskog: Husejn Omerspahić, Sarajevo, El-Kalem, 1997.god., II izdanje, 172. str.
76. *Tirmizijin Džami'u-sunen*, Imam Tirmizi. Prijevod i komentar: Mahmut Karalić, Travnik, Elči Ibrahim-pašina medresa, 1999. god. (I knjiga), 2000. (II knjiga), 2001. (III knjiga).

VII - SIRA

Izravni prijevodi cjelovitih originalnih djela

77. *Kazivanje o Allahovim vjerovjesnicima*, hafiz Ibn Kesir (naslov originala: *Kasasu-l-enbija*), priredio Muhammed Ahmed 'Abdulaziz, preveo A. Adilović, Zenica, Organizacija aktivne islamske omladine, 1997. god.
78. *Poslanikova sira*, Ibn Hišam (naslov izvornika *Tehzibu sireti Ibn Hišam*), priredio Abdusselam Harun, prijevod s arapskoga Mustafa Prljača, Bemust, 1998. god. Pogovor napisao Enes Karić.

VIII - MEDICINA

Izravni prijevodi cjelovitih originalnih djela

79. *Mudžez al-Kanun*, Ibn Sina (Ibn en-Nefis, priredio), prijevod dr. Šaćir Sikirić, Sarajevo, Republički zavod za zdravstvenu zaštitu, 1961. god., 220. str.

Prijevodi cjelovitih djela sa evropskih djela

80. *Poslanikova medicina*, Ibn Kajjim el- Dževzi (naslov originala *Et-Tibbun-nebawi*), s engleskog: Muhidin Hadžiahmetović, (urednik i priređivač Muhammed el-Akili.), Sarajevo, Libris, Bemust, 2001. god., 384. str. (naslov na engleskom: *Medicine of the Prophet*).²¹

A savršenstvo pripada samo Allahu, dž. š.!

BILJEŠKE

- ¹ O ovome problemu unutar zapadnoevropske učenosti i različitim hronologijama i određivanjima srednjovjekovlja v. više: Stjepan Kusar, *Srednjovjekovna filozofija*, Zagreb, 1996.god., str. 9-20.
- ² Orijentalisti vele da je za iščitavanje svih komentara (tefsira) Kur'ana potrebno 120 god. ljudskog života!
- ³ O klasičnom islamu i njegovom kulturnom značenju i zračenju, po našem mišljenju, jedna od najbolje napisanih knjiga na našem jeziku je *Klasična kultura islama*, Nerkeza Smailagića, (izdanje autora, Zagreb, 1976. god.). Muhammed Halefullah Ahmed i dr., *Arapsko-islamski utjecaj na renesansu*, grupa prevodilaca, Sarajevo, 1987.god.,

Muhammed Ikbal, *Obnova vjerske misli u islamu*, preveo Mehmed Arapčić, Sarajevo, El-Kalem, 2000., a posebno poglavlje *Duh islamske kulture*, str. 149-171., Fazlu-Rahman, *Duh islama*, Zenit, Beograd, 1983. god.

- ⁴ V. obuhvatan dvotoman pregled islamskog intelektualnog života i njegovih višestrukih obzira načinjenog od M.M. Sharifa, a u prijevodu na naš jezik, *Historija islamske filozofije II*, (preveo Hasan Sušić), Zagreb, 1988. god. Također v. *History of Islamic Philosophy II*, Seyyed Hossein Nasr i Oliver Leaman, Teheran.
- ⁵ S. H. Nasr, *Tri muslimanska mudraca*, (preveo Bećir Džaka), Sarajevo, El-Kalem, 1991. god., str. 9.
- ⁶ S. H. Nasr, *Ideals and realities of Islam*, London, 1994. god., str. 37.
- ⁷ Umnogome smo se, prilikom izrade ovog rada, potpomagali bibliografijama naše islamske periodike, prije svega bibliografijom *Islamske misli*, posebno poglavljem *Prevedeni radovi*, Glasnik, br. 7-8., 2000. god. Sarajevo, str. 735-752.; *Bibliografija Takvima*, *Takvim* za 2001. god., str. 271-321.; *Bibliografija Muallima*, Novi Muallim, br. 2 i 3. str. 130-140. 188-198. Sve navedene bibliografije je napisao gosp. Osman Lavić. Posebna zahvala ide prof. dr. Ismetu Bušatliću na korisnim savjetima i sugestijama u toku izrade ovog rada.
- ⁸ Ovaj prikaz nema u vidu prevedena djela iz klasične muslimanske književnosti, proze ili poezije. O nekim značajnim prevodilačkim poduhvatima na tom polju vidi: Berina Kapa, *Arabistika u BiH*, Novi Muallim, br. 9., 2002. god., str. 124-128.
- ⁹ Spomenutu trostruku podjelu slijedit ćemo u okviru svake znanstvene discipline. Raspored disciplina nije alfabetski već s obzirom na najveći broj izvorno prevedenih cjelovitih djela. Slijed djela, poslanica, rasprava ili traktata u okviru jedne naučne oblasti uobziru je godine objavljivanja.
- ¹⁰ Transkripciju arapskih izvornih djela ili imena dajemo shodno prevoditeljskim rješenjima.
- ¹¹ Ovu knjigu uvrstavamo u ovaj prikaz pošto je pred sobom imamo odštampanu, a nije nam poznato da li se pojavila u izdanju tadašnjeg Mešihata IZ-e.
- ¹² U pogovoru ovom prijevodu saznajemo da je drugo djelo Feriduddina Attara pod naslovom *Ilahi-nama* prevedeno u zagrebačkoj izdavačkoj kući "Napredak". Nažalost, ovaj prijevod nismo imali priliku vidjeti do nastanka ovog teksta.
- ¹³ U knjizi Čedomira Veljačića *Filozofija istočnih naroda II. dio*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1958. god. u odjeljku Odabrani tekstovi - islam, donesen je hrvatski prijevod Suhrawardijevog traktata *Safir -/Simurgah*, odnosno glavni dijelovi ovog traktata. U fusnoti autora stoji da je prijevod načinjen prema: O. Spies and S.K. Khatak: *Three Theaties on Mysticism by Shibabudin Suhrawardi Maqtul*, Stuttgart, 1935. god. ("Bonner orientalische studien", knjiga 12.).
- ¹⁴ U *Islamskoj misli* br. 156. 1991. god. objavljen je kraći izvadak iz spomenute knjige. Napominjemo da

nećemo davati podatke o izvancima djela koja su kasnije prevedena u cijelosti kao zasebne knjige. Tek usputice ćemo ponegdje naspomenuti u fusnoti takav slučaj.

¹⁵ *Islamska misao* je donosila odjeljke iz ovog djela, br. 102, 121, 122. 1989. god. str. 33-36, 36-38, 36-40., u prijevodu Mustafe Prljače.

¹⁶ Premda je teško podvesti ovo djelo pod neku određenu naučnu disciplinu odlučujemo se za edeb. V.: E. Karić, *Besjeda o "Nehdžu-l-belagi"*, u knjizi *Eseji od Bosne* (tri bosanske enklave), Sejtarija, Sarajevo, 1999. god., str. 119-122. (*Islamska misao* je ranije objavljivala neke izvatzke iz ovog djela u prijevodu Nerkeza Smailagića sa engleskog jezika.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ *Islamska misao* je također donosila odjeljke ove knjige (br. 116; 117; 118; 119; 120., 1988. god.).

¹⁹ Ovom djelu treba pridodati i prijevod djela *Golubičina ogrlica*, Ibn Hazma al-Andalusija, koje su preveli sa španskog Gordana Stojković i Aleksandar Badnjević, Književne novine, Beograd, 1985., 201. str. Pogovor napisao Hilmo Neimarlija. "Islamska misao" je objavila prijevod poglavlja "O prednosti neporočnosti" iz *Golubičine ogrlice*, br. 116., 1988. god., str. 37-42. u bosanskom prijevodu Teufika Muftića. Također treba spomenuti i prijevod djela *Kitabu-l-i'tibar*, autora Usme b. Munkira, a koji je načinio srpski orijentalista Darko Tanasković, SKZ., Beograd, 1984. god.

²⁰ Dijelovi *Mukaddime* također su objavljeni u: Realistički racionalizam Ibn Halduna, JAZU, Zagreb, 1976 autora i prevoditelja Danijela Bučana i Ibn Haldun Mukaddima (izbor iz djela) izbor tekstova prijevod i pogovor Hasan Sušić, IRO "Veselin Masleša", OO Izdavačka djelatnost Sarajevo, 1982.

Na polju pravedne filozofske misli islama našega susjedstva neizostavno treba spomenuti sljedeće prijevode na hrvatski jezik: *Nesuvislost nesuvislosti*, Averroes, iz arapskog izvornika preveo i bilješkama popratio Daniel Bučan. Naprijed, Zagreb, 1988., 489. str. (naslov izvornika: *Tehafut-tetehafut*).

Nesuvislost filozofa, El-Gazali, preveo: Daniel Bučan ...?...? (naslov izvornika: *Tehafutu-l-felasife*); *Knjiga o slovima*, Abu Nasr al-Farabi (drugi učitelj), iz arapskog na hrvatski preveo, predgovor napisao, bilješkama popratio i rječnik glavnih filozofskih termina priredio Danijel Bučan, Demetra, Zagreb, 1999. god. Isto tako

i prijevode sadržane u odjeljku Odabrani tekstovi - islam u djelu Filozofija istočnih naroda II od Čedomira Veljačića.

Farabi, *O spoznajnom procesu* (prema: F. Dieterici: *Alfarabus philosophische Abhandlugen*, Leiden, 1892. god., 119-122. str.).

Ibn Sina (Avicena), *Iz autobiografije* (Prema A. J. Arberry, prof. sveuč. u Cambridgeu, "Avicena: Hislife and Times", u zborniku "A Milenary Syposium", London, 1952., 19. str.

Ibn Sina (Avicenna), *Stupnjevi racionalne i intuitivne spoznaje*, (*Kitab al-Nagjat*, knjiga II., poglavlje VI. prema engleskom prijevodu F. Rahmana: *Avicenna's Psychology*, Oxford, 1952., str. 33-37).

Ibn Sina (Avicenna), *Izujesnost vlastitog bitka*, (iz djela *Kitab al-'Isarat we l-Tanbihat*, dio II., poglavlje 3., prema francuskom prijevodu A.M. Goichon "Livre des directives et remargues", izdanje "Collection d'oeuvres arabes de l' UNESCO", Beyrouth - Paris, 1951. god., povodom Avicennine tisucugodisnjice, str. 303-341. Originalni tekst je izdao Forget, Leiden, 1892. Naš prijevod obuhvaća str. 109-134. tog izdanja). Ibn Rušd (Averroes), *Komentar Platonove "Republike"* (iz I poglavlja). (Prema E.I.J. Rosenthal: *Averroes Comentary on Plato's Republic*, Cambridge, University Press, 1956. god., I poglavlje, str. 117-121. i III poglavlje, str. 212-218. - Arapski je original ovog dijela izgubljen.

Rosenthalou, prijevod osniva na hebrejskom prijevodu Samuela ben Yehuda iz Marseillesa, početkom 14. st. Ibn Rušd, *O problemu dvostruke istine*, (Prema: M. J. Müller: *Philosophie und Theologie von Averroes*, München, 1875. god.)

Ibn Rušd, *Kritika Avicenninih stavova o logici*. (Prema: S. van den Berghu: *Die epitome der Metaphysik does Averroes* (Leiden, 1924.). str. 70-71)

Razi, *O težnji i protutežnji volje*, (Prema: *Isto kao i prethodno*).

Tusi, *O logičkoj i ontološkoj intencionalnosti mišljenja* (iz komentara Razijevu *Compendium*, 42 ad 3, 48 ad1., Hortenov prijevod, str. 170-171).

²¹ Ovom pregledu treba pridodati i prijevode od islamskog klasika El-Gazalije, o čemu smo ranije pisali, v. (naš tekst): *Prijevodi Gazalijevih knjiga, rasprava i poslanica na bosanskom jeziku*, NOVI MUALLIM, br. 9., 2000. god., str. 116-122.

Summary

THE TRANSLATIONS OF CLASSICAL MUSLIM LITERARY WORKS IN BOSNIAN LANGUAGE

Almir Fatic

We attempted, for the first time in our language, to offer a systematic survey of the literary works of the Muslim classical thought that have been translated to date. This survey includes the following scholarly disciplines: *akaed, tasawuf, adab, philosophy, tafsir, hadith, sirah* and medicine. This shall be the order of the disciplines in relation to the number of the translations of the complete works.

These literary works can be classified into three categories:

- a) direct translations of the complete Arabic, Persian or Turkish literary works, including translations into those languages
- b) translations of the classical works' translations into one of the European languages
- c) partial translations or excerpts from classical literature

This review offers the insight into the extent of the classical Muslim literature in our language. On the other hand, it will also reveal those that are missing. We are, indeed, still missing the translations of some fundamental works from each of the religious disciplines. However, we do not approve, as shown by this review, the attempts to completely deny the efforts of the scientific and translation field in the area of classical Islamic genius heritage.

This text may stimulate a more efficient approach, in terms of system and methodology, to the *art of translation* of the Muslim classical works into Bosnian language while maintaining high scientific standards.

We hope this text will be well received by those who may learn of some translated classical work for the first time and be tempted to read it. This text shall only then fulfill its purpose.

موجز

المؤلفات الإسلامية الكلاسيكية المترجمة إلى اللغة البوسنية

المير فاتيتش

حاولنا في هذا المقال أن نقدم ولأول مرة بيانا حول مؤلفات الفكر الإسلامي الكلاسيكي المترجمة إلى لغتنا البوسنية، ويشتمل هذا البيان على المجالات العلمية الآتية: العقيدة، التصوف، الأخلاق، الفلسفة، التفسير، الحديث، السيرة والطب. وهذا الترتيب للمجالات العلمية يتوافق طرديا مع حجم الأعمال الكاملة التي ترجمت إلى البوسنية، ونعتقد بأن تلك الأعمال المترجمة يمكن تصنيفها إلى الفئات الثلاث الآتية:

- ١ - أعمال كاملة ترجمت مباشرة عن اللغة العربية أو الفارسية أو التركية، وتشتمل هذه الفئة أيضا الأعمال التي ترجمت إلى تلك اللغات.
- ٢ - أعمال ترجمت أولا إلى إحدى اللغات الأوروبية ومن ثم تمت ترجمتها إلى البوسنية.
- ٣ - ترجمة لأجزاء أو أقسام أو مستخلصات من المؤلفات الكلاسيكية.

ويوضح هذا البيان حجم التواجد للمؤلفات الإسلامية الكلاسيكية في اللغة البوسنية عندنا وذلك في مجالات العلوم الدينية المتنوعة، وكذلك في أي المجالات يوجد التقصير. وعلى كل حال فإن التقصير ما يزال موجودا في ترجمة أمهات الكتب من جميع مجالات العلوم الإسلامية، ولكنه لا يمكننا أن نتفق مع أولئك الذين ينفون وجود أية جهود في الترجمة العلمية في حقل ترجمة المؤلفات الإسلامية الكلاسيكية.

وتحت هذا المعنى، يمكن لهذا المقال أن يكون حافزا إضافيا لتعامل أكثر منهجية وفاعلية مع قضية فن الترجمة للمؤلفات الإسلامية الكلاسيكية إلى اللغة البوسنية مع الاعتماد على المعايير العالية للإلتقان العلمي وفن النشر.

وإننا نتوقع لهذا المقال أن يلقي استحسانا وقبولاً عند أولئك الذين ربما سيتعرفون للمرة الأولى على أحد تلك الأعمال المترجمة، فيسارعون لقراءته، وبذلك يكون هذا المقال قد حقق الهدف الذي كتب من أجله.

m